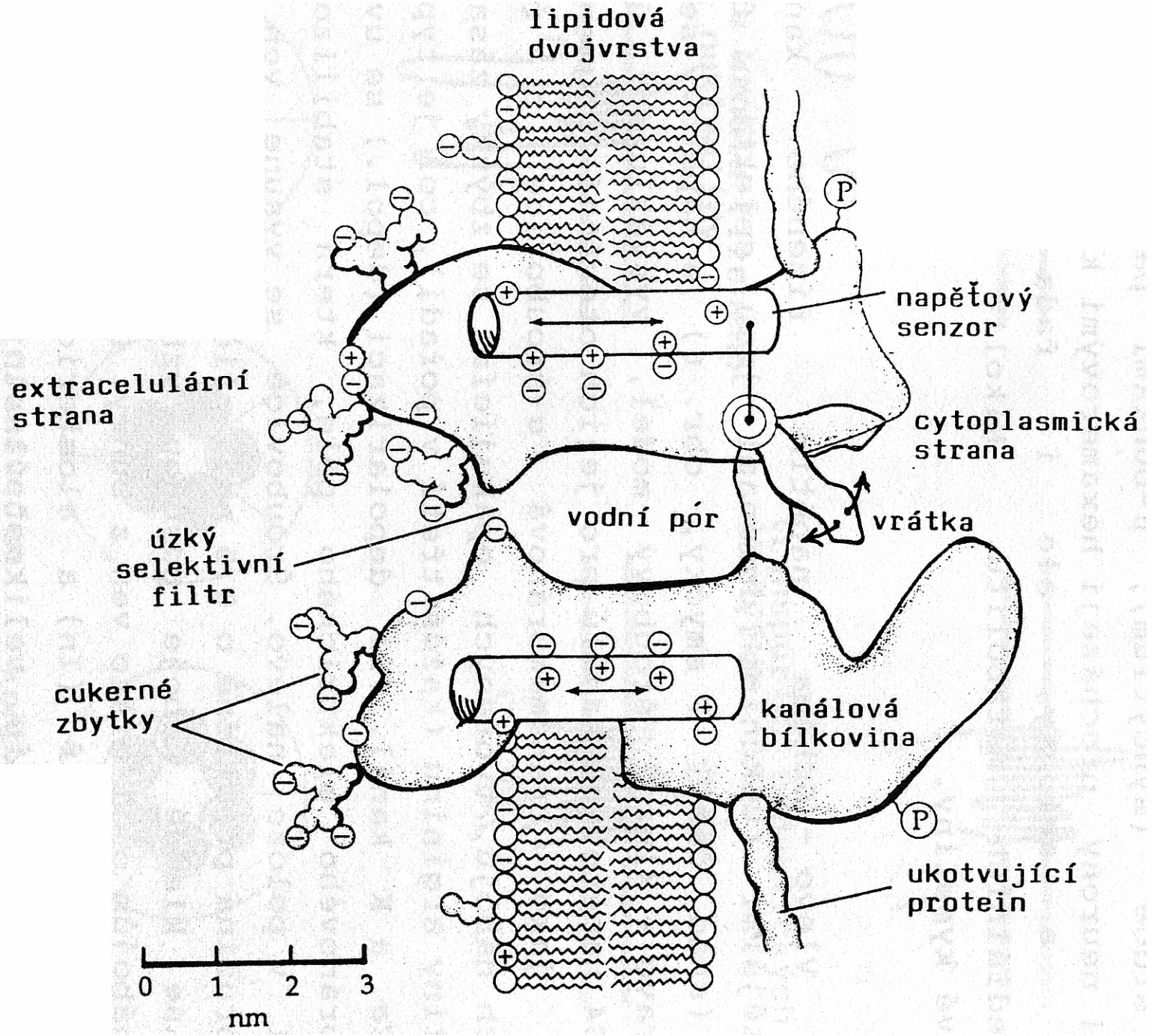

Napětově aktivované iontové kanály a kanálopatie

Napětím aktivované iontové kanály

- Sodíkové kanály
- Draslíkové kanály
- Vápníkové kanály
- Chloridové kanály

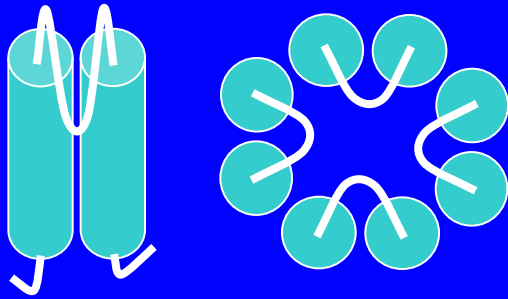

I. Dvořák, Ústav pro výzkum v oblasti fyzikální biologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno

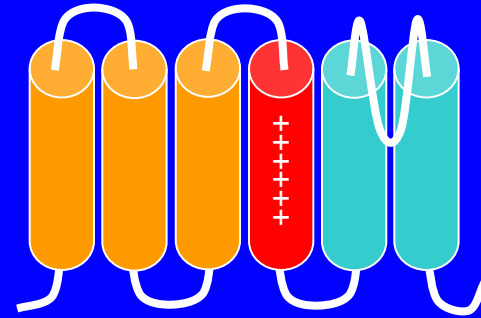
I. Dvořák, Ústav pro výzkum v oblasti fyzikální biologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Architektura podjednotek tetramerních kanálů

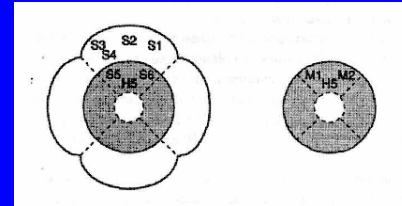
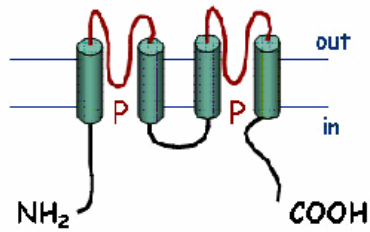
2TM

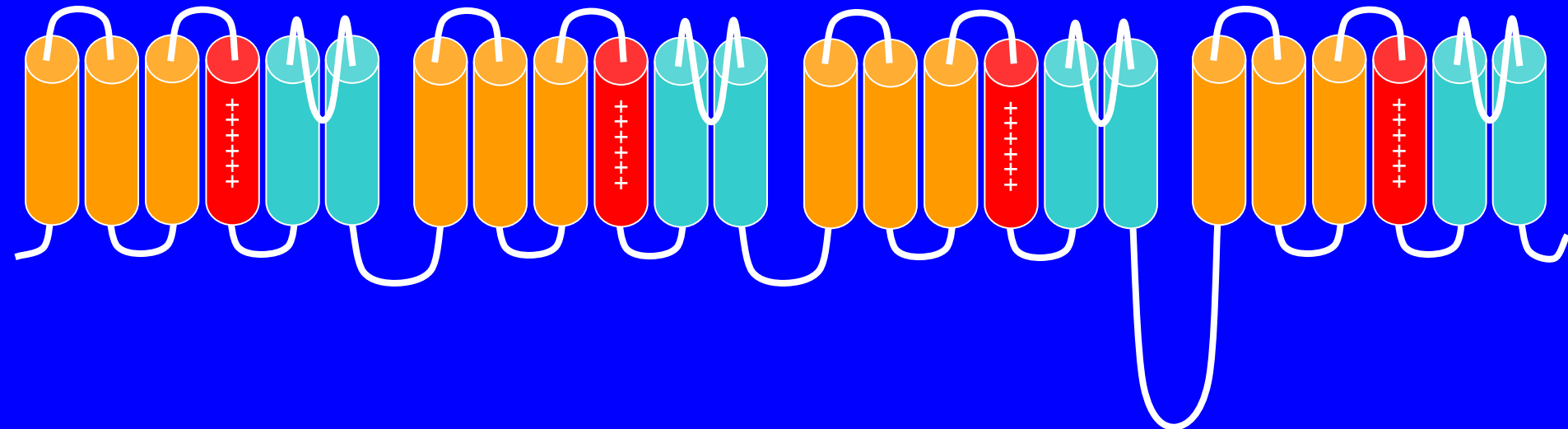
6TM

4TMD-2P

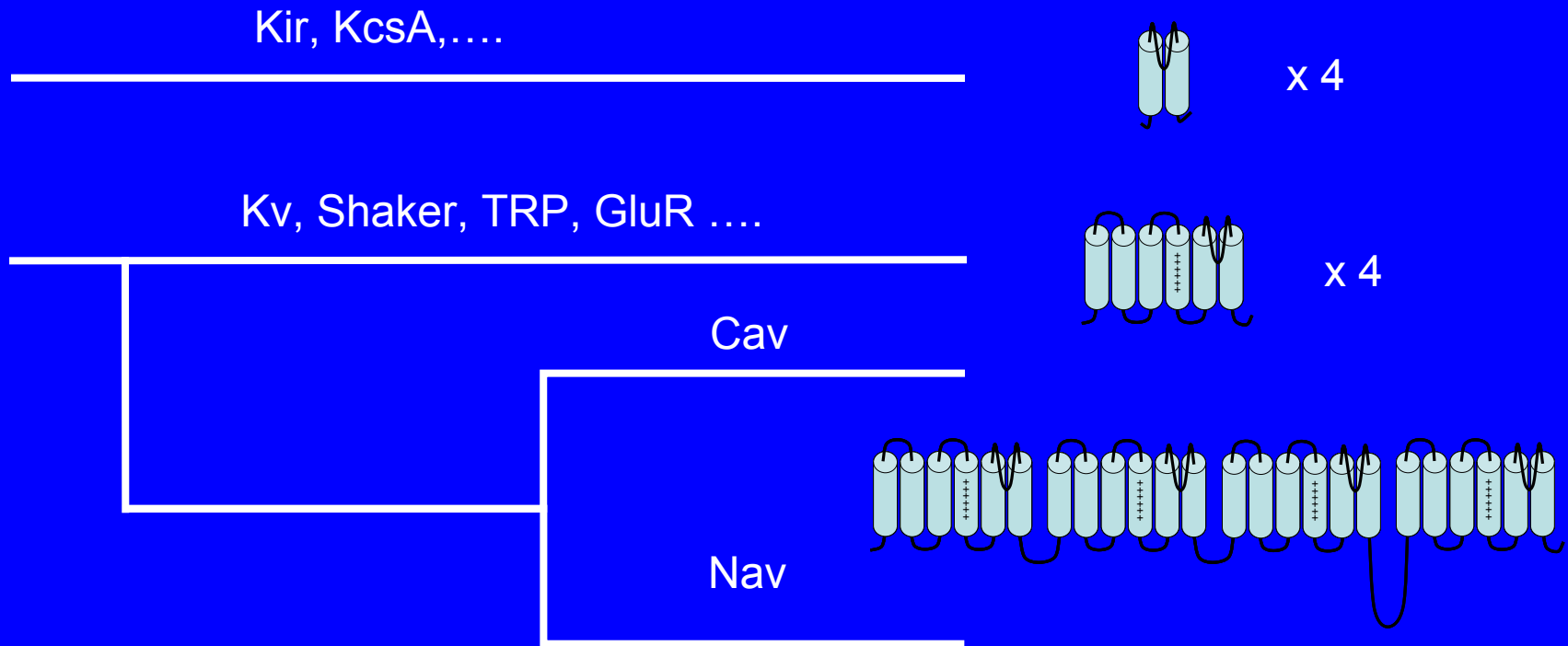

24TM

Příbuznost tetramerních iontových kanálů

?

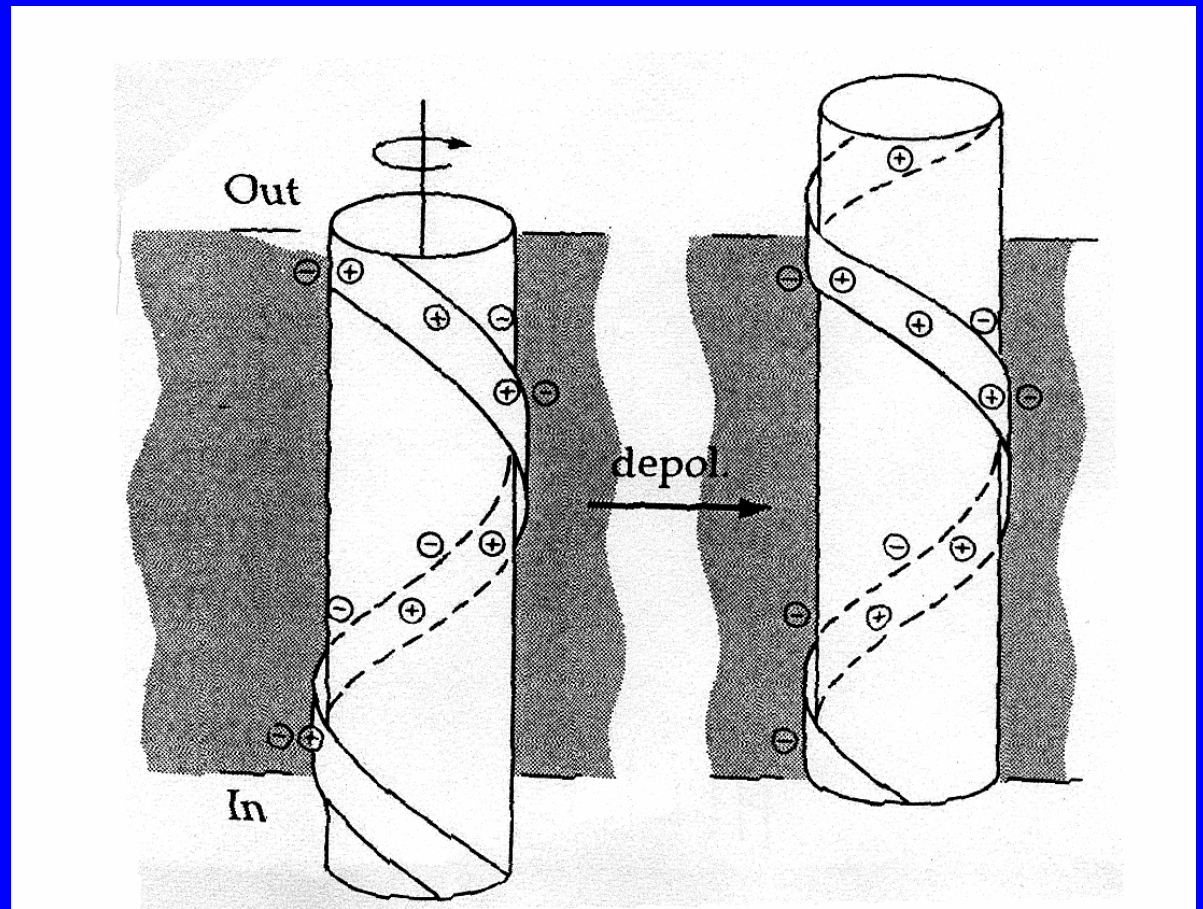
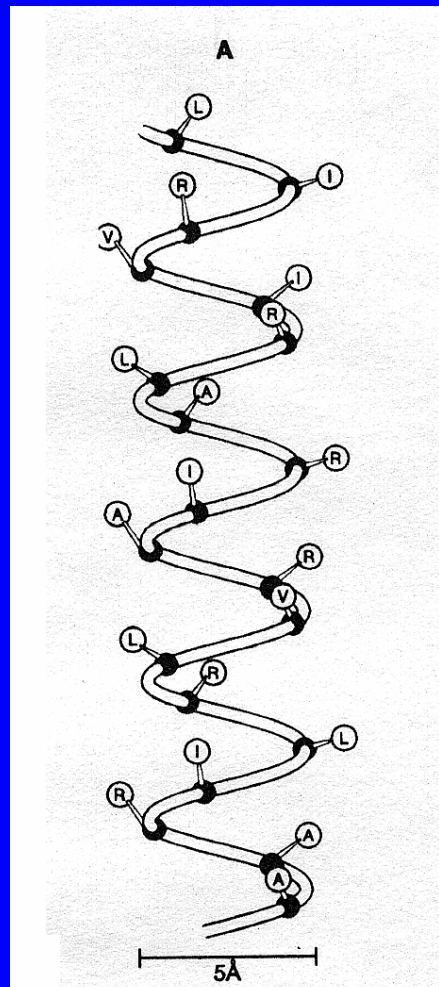

Elektrická pole ovládající kanál

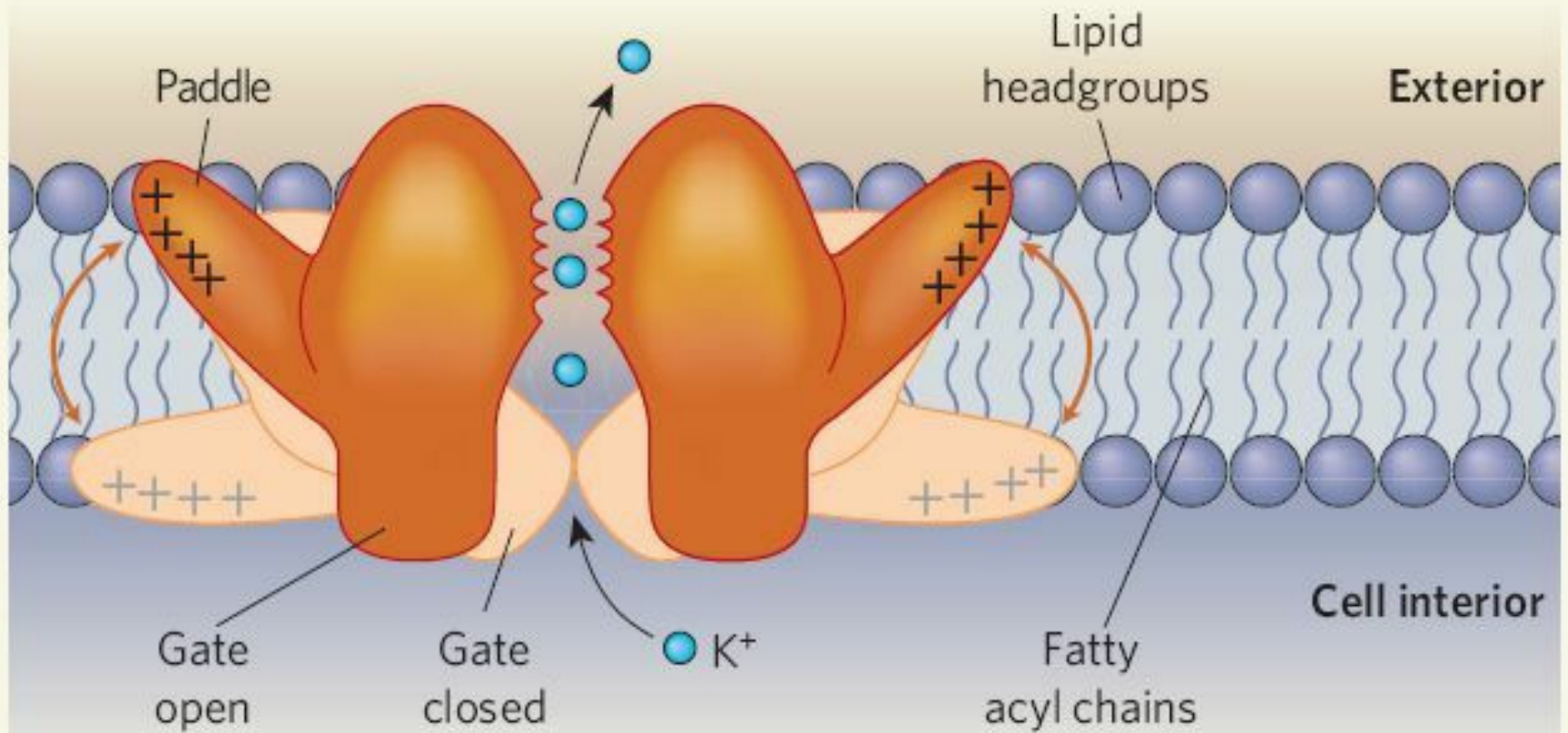
- Transmembránový potenciál
- Řádově 60 mV na vzdálenost 3-6 nm
- 10-20 milionů V/m
- Povrchový potenciál
- Lokální elektrická pole
- Dipólový potenciál

M4 napět'ový senzor

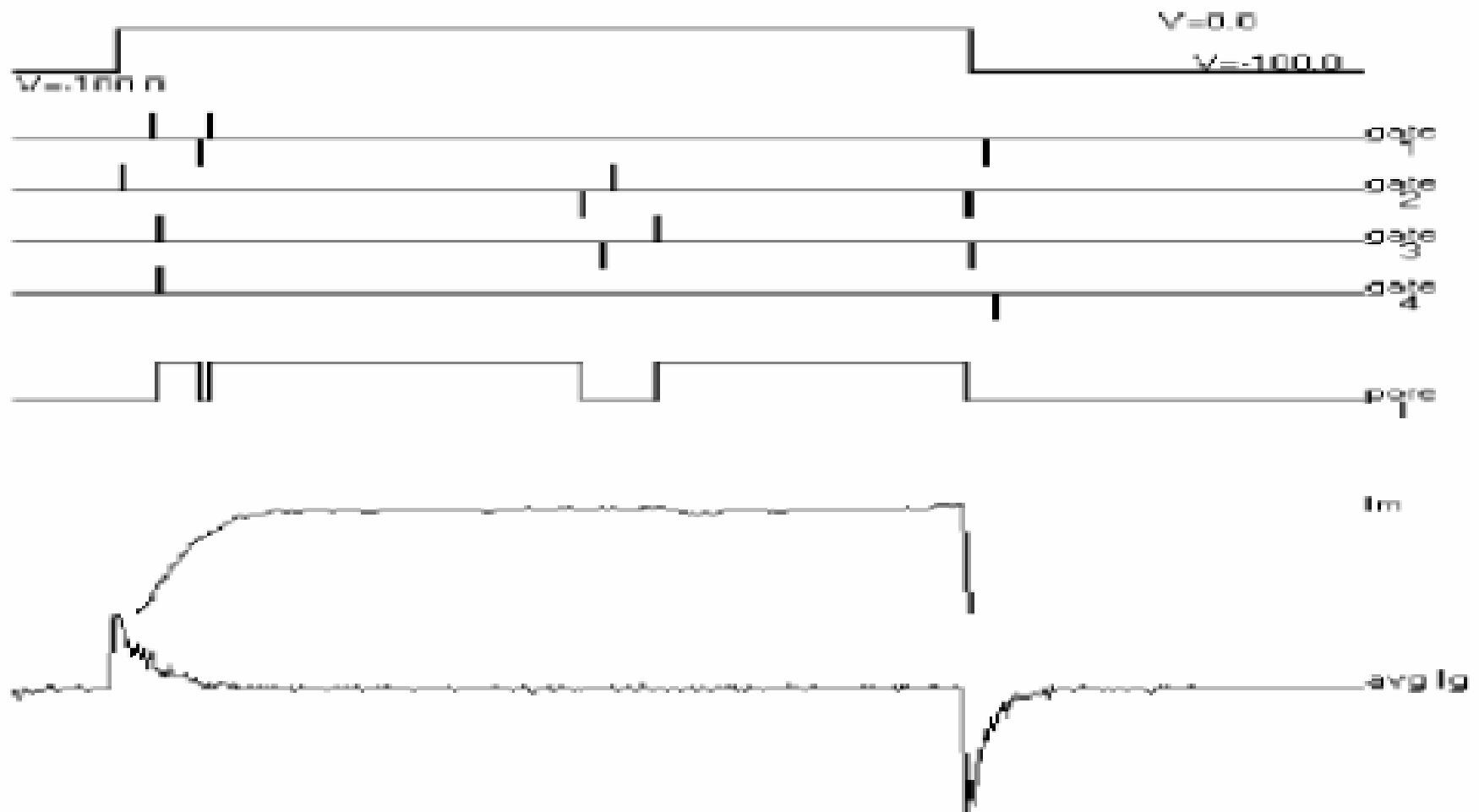
“Paddle in oil”

Vrátkovací proudy

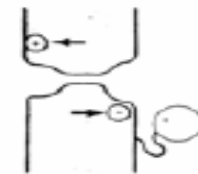
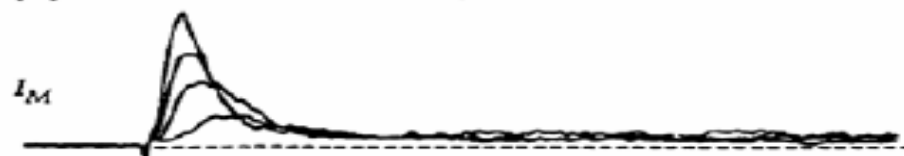
~ 6-12 nábojů přes membránu

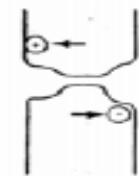
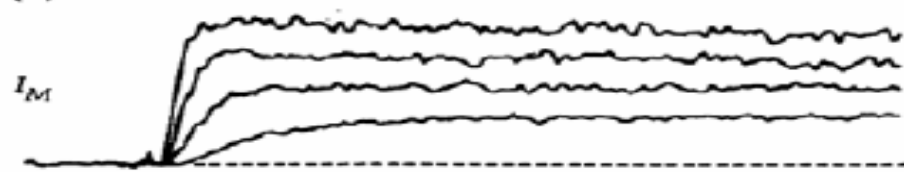
Inaktivace iontových kanálů

Inactivation kinetics of A-type K-channels

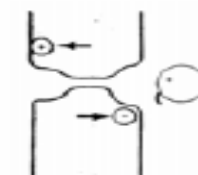
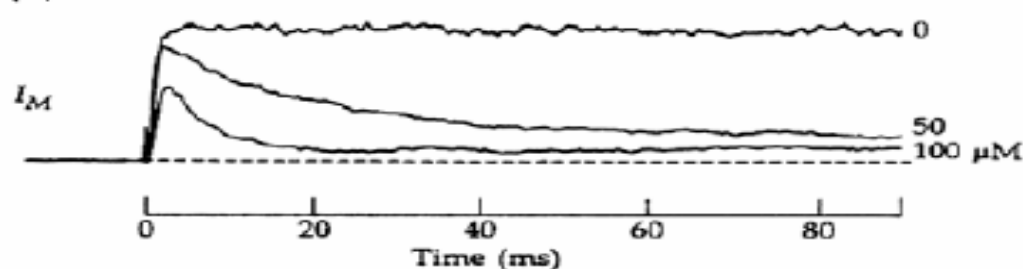
(A) WILD TYPE ShB

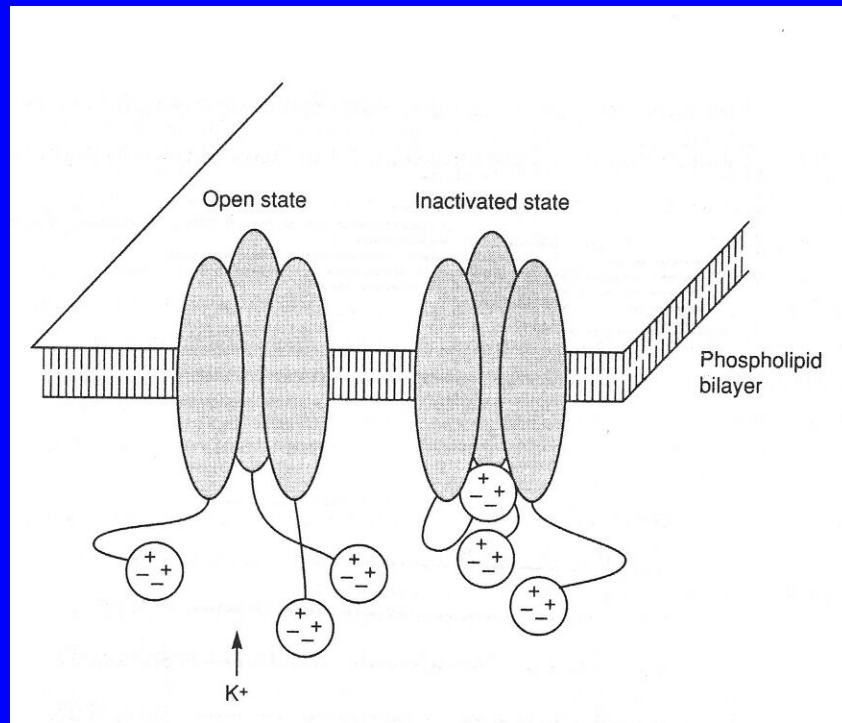
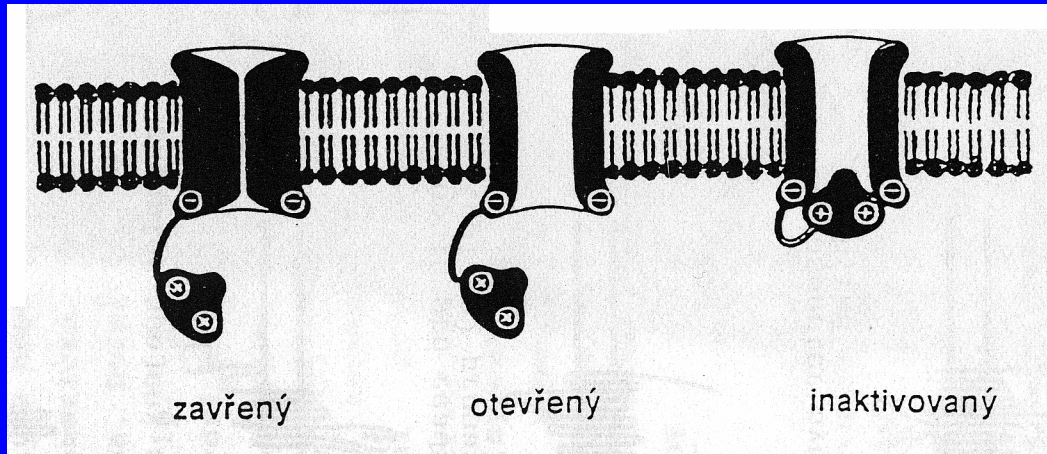
(B) DELETION MUTANT $\Delta 6-46$

(C) MUTANT + ShB PEPTIDE

(Sh Shaker)

Sodíkové a draslíkové iontové kanály

- K -Podílejí se na udržování a regulaci membránového potenciálu
- Inhibované tetraethylamoniem (TEA), 4-aminopyridinem (4-AP) a ionty Cs^+
- Na- Podílejí se na vzniku a šíření akčního potenciálu
- Inhibované tetrodotoxinem (TTX) a saxitoxinem

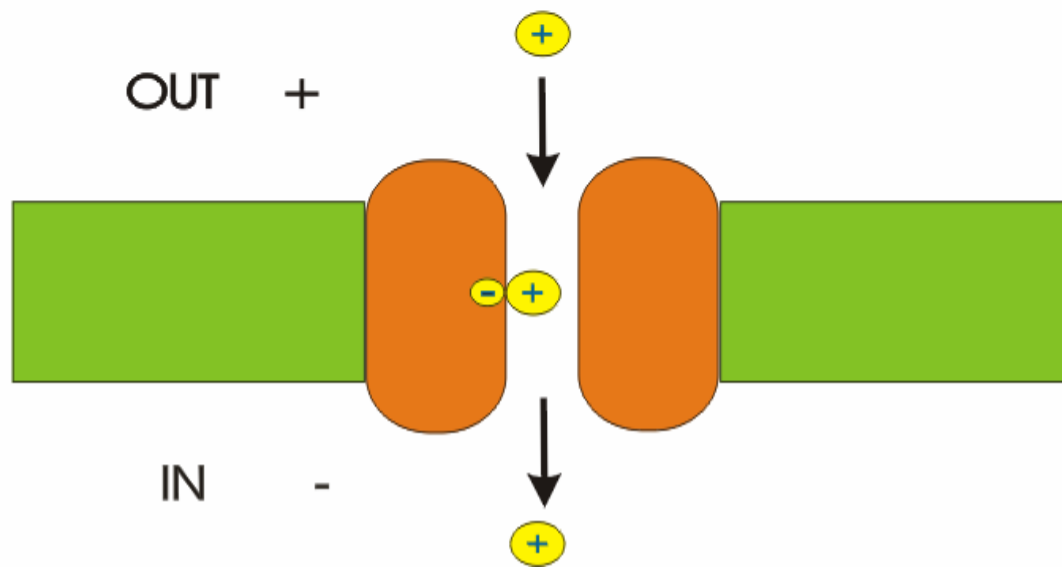
Selektivita kanálů

Na^+, K^+ 1:10-1:100

Na 0,95 A   -105 kcal/mol

K   1,33A   -85 kcal/mol

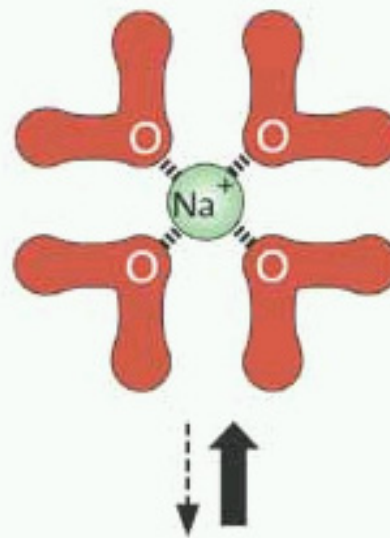
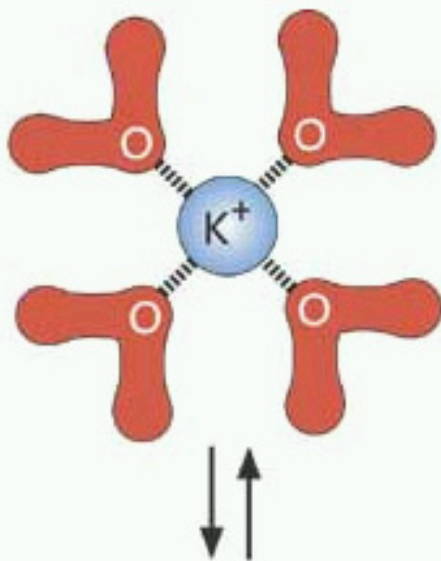
Ca   0,99A   -397 kcal/mol

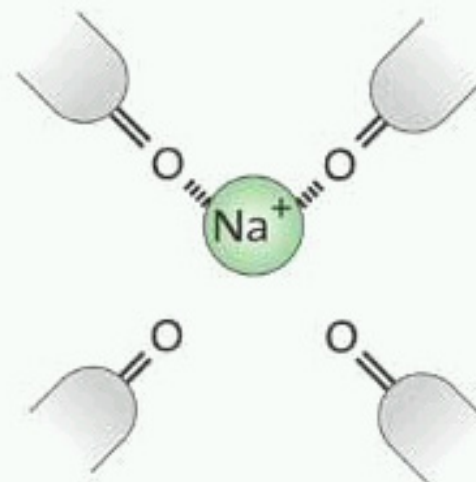
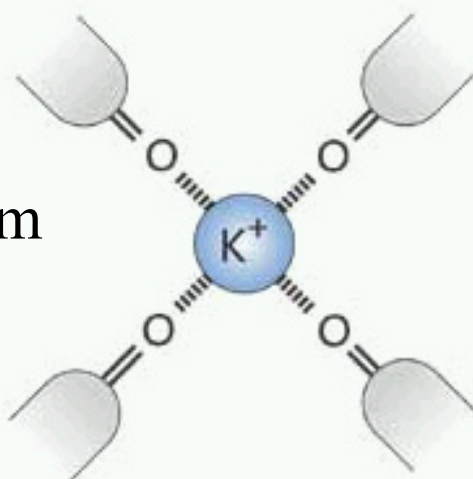

Selektivita draslíkových kanálů

Ionty ve vodě

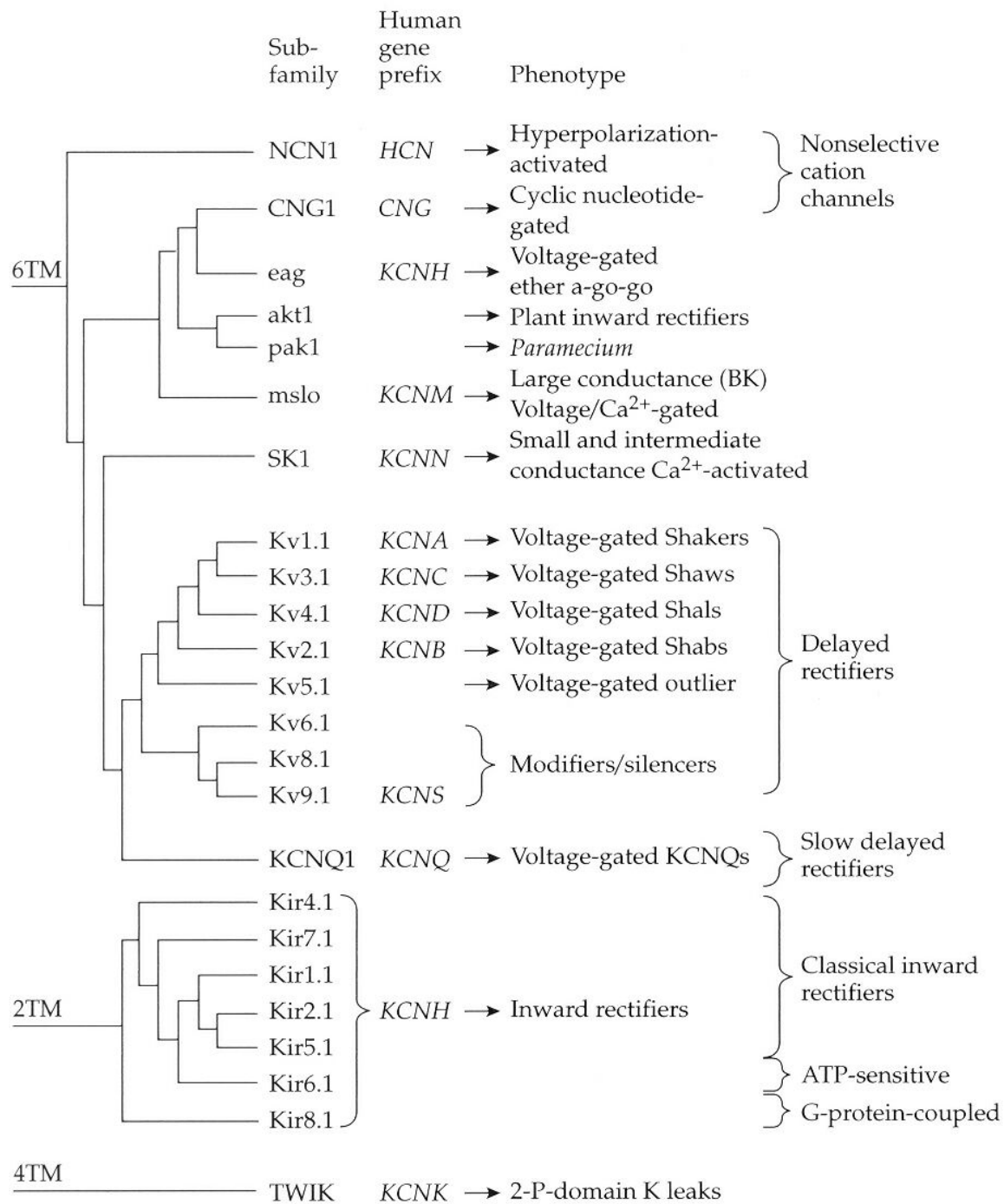

Ionty v selektivním filtru kanálu

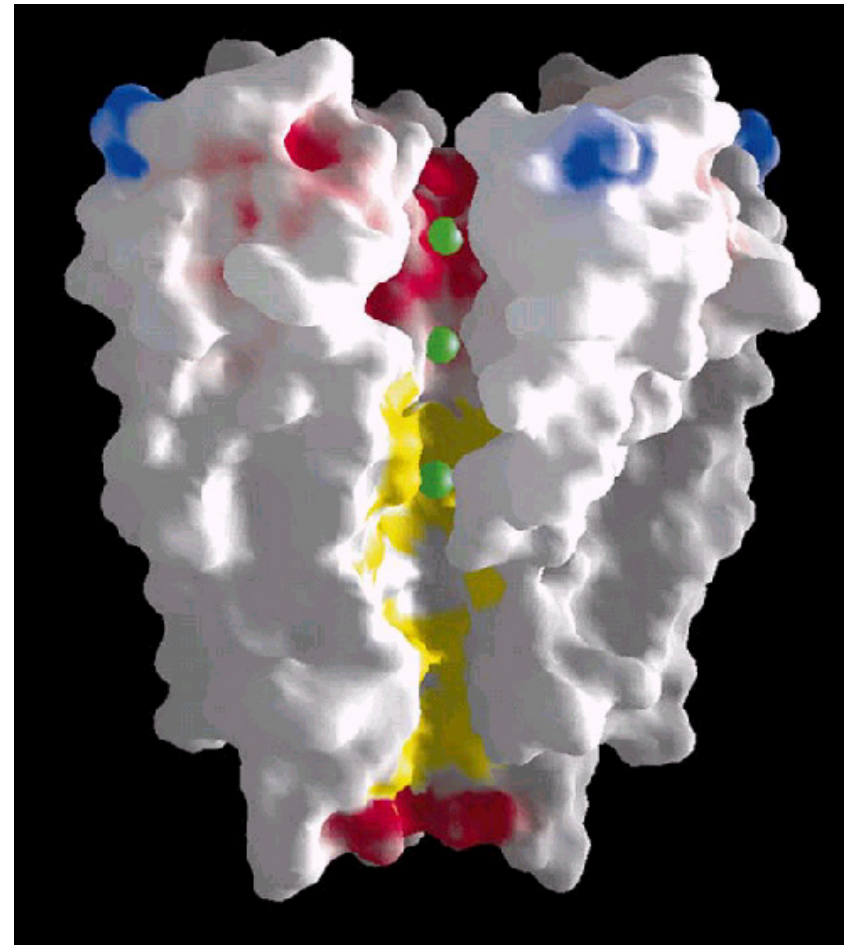
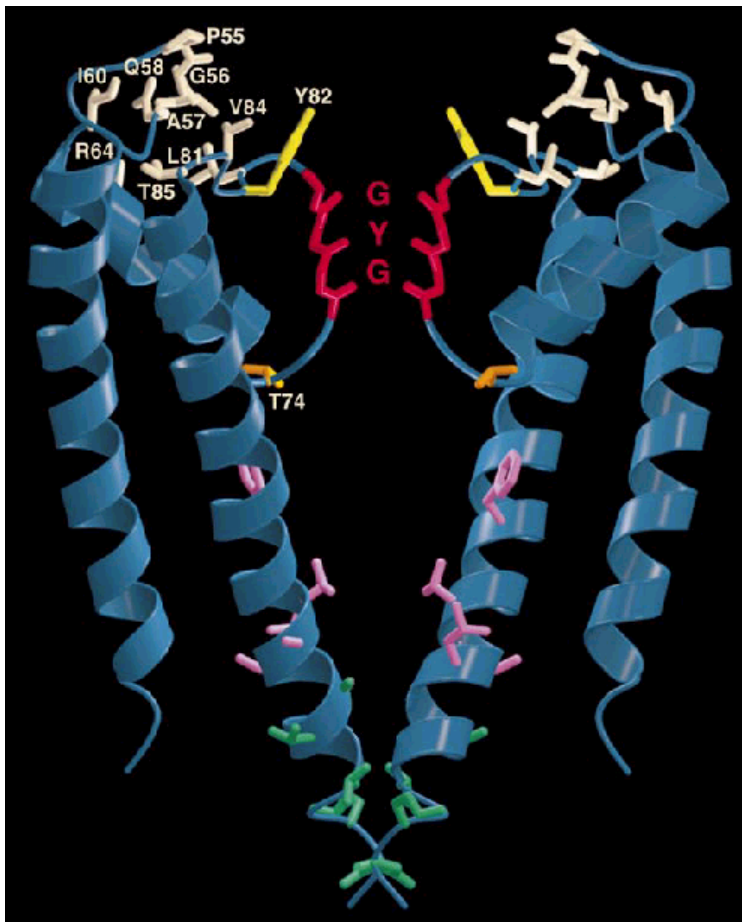

Draslíkové kanály

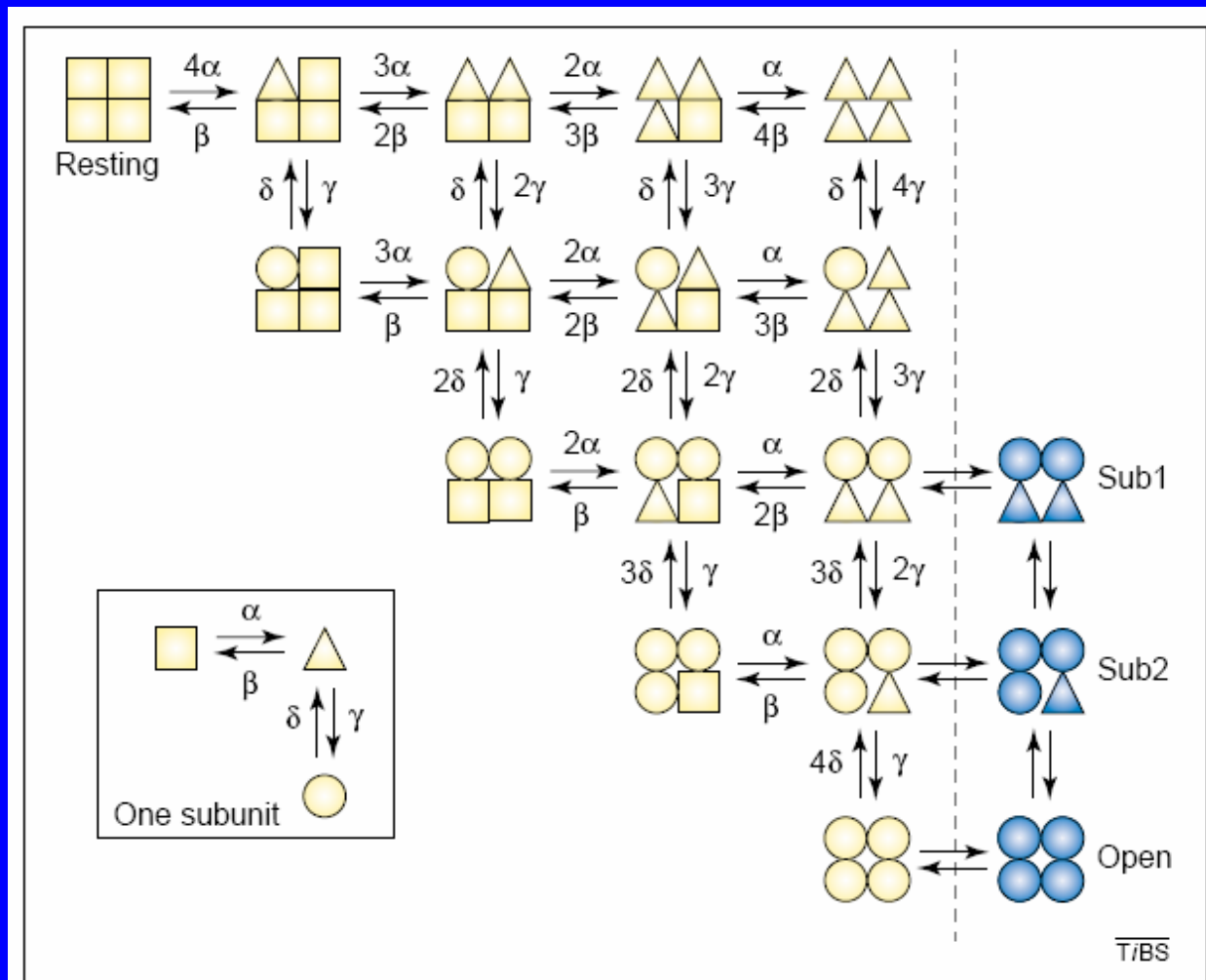
- Tvorba membránového potenciálu
- Inward rectifier Kir- 2TM
- Trvale otevřené dimerní 2PK - 4TM
- Repolarizace buněk
- Delayed rectifier Kv- 6TM
- Vápníkem stimulované
- Sodíkem stimulované

KcsA K⁺ iontový kanál

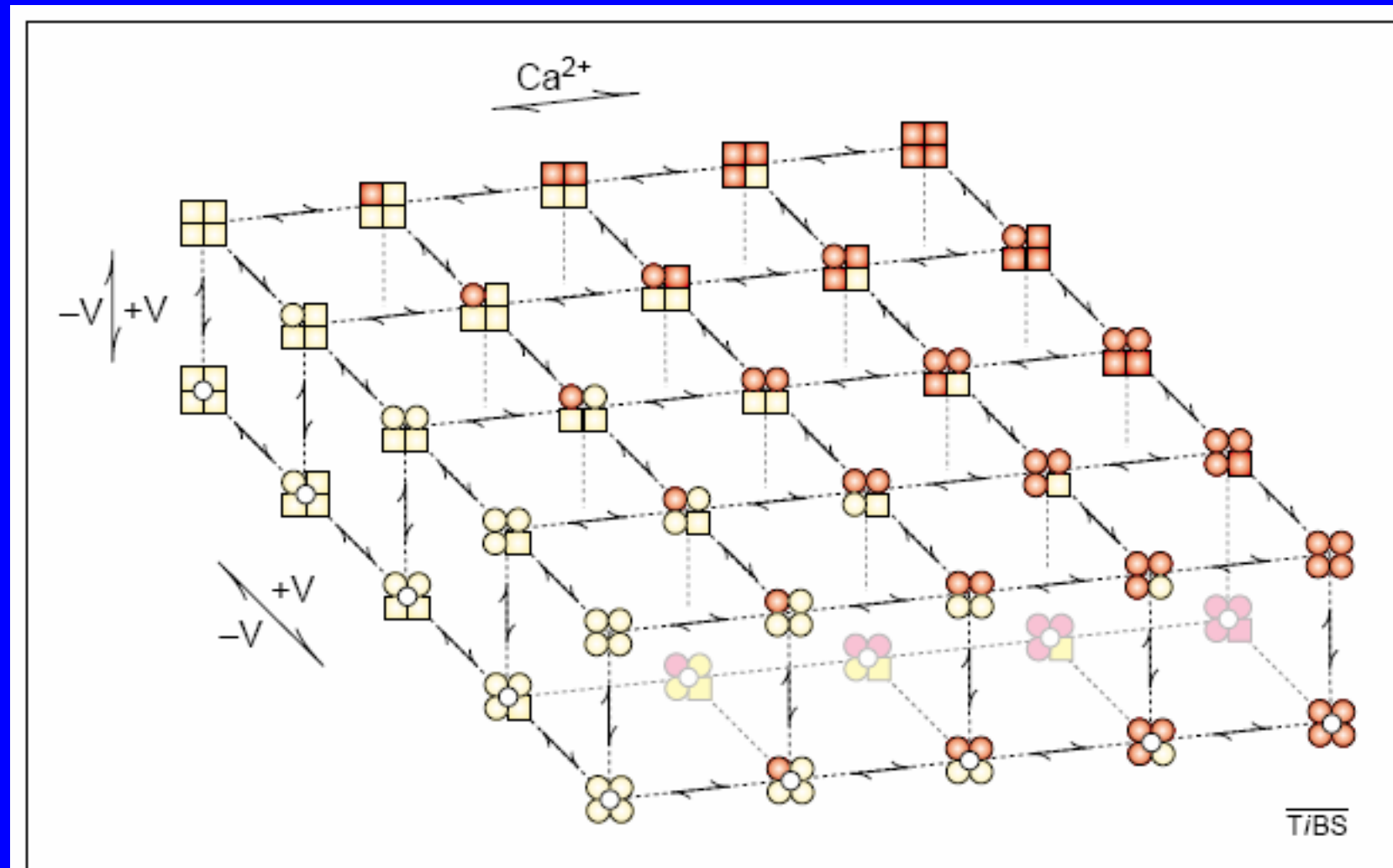

Kinetické schéma aktivace kanálu typu *Shaker*

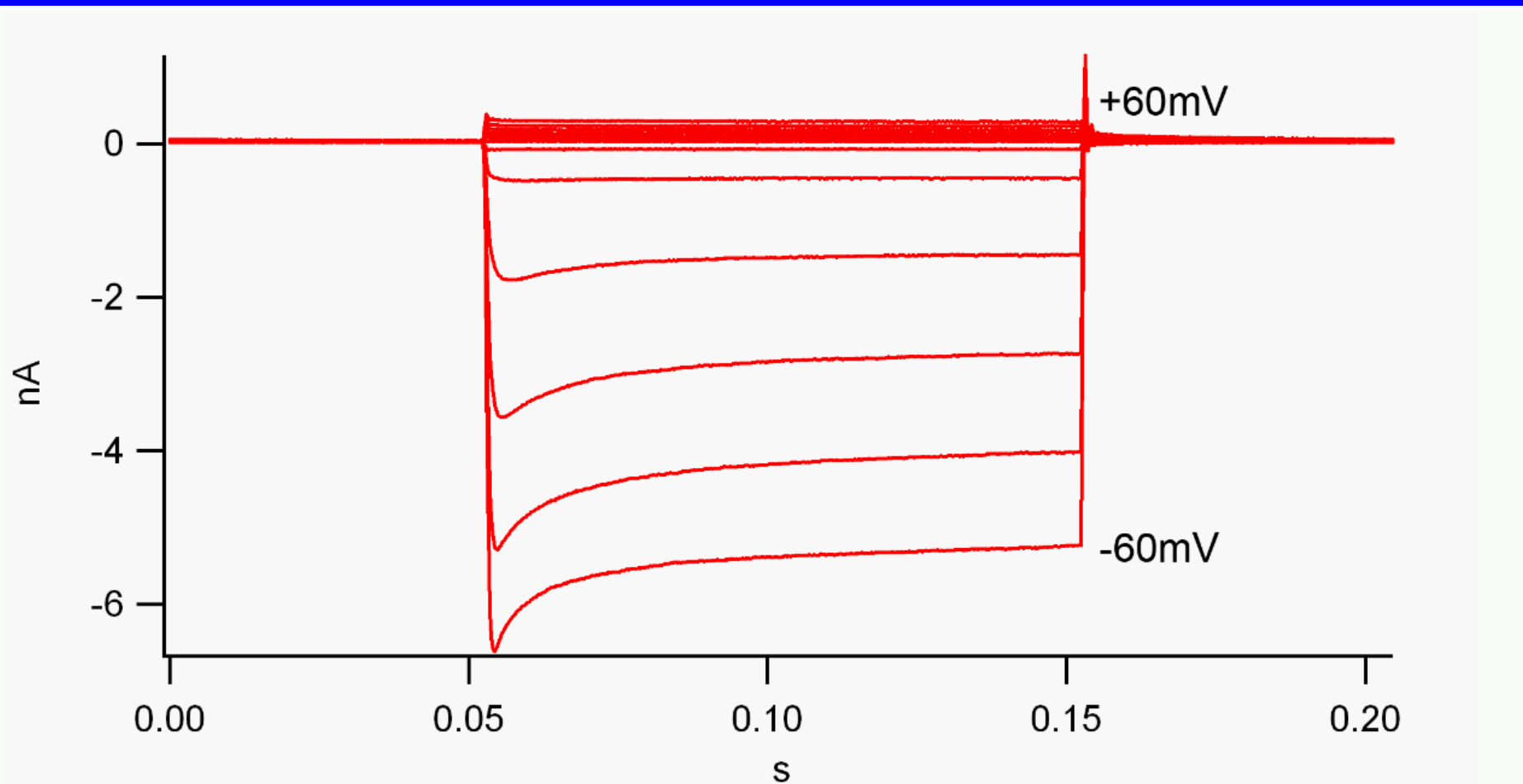

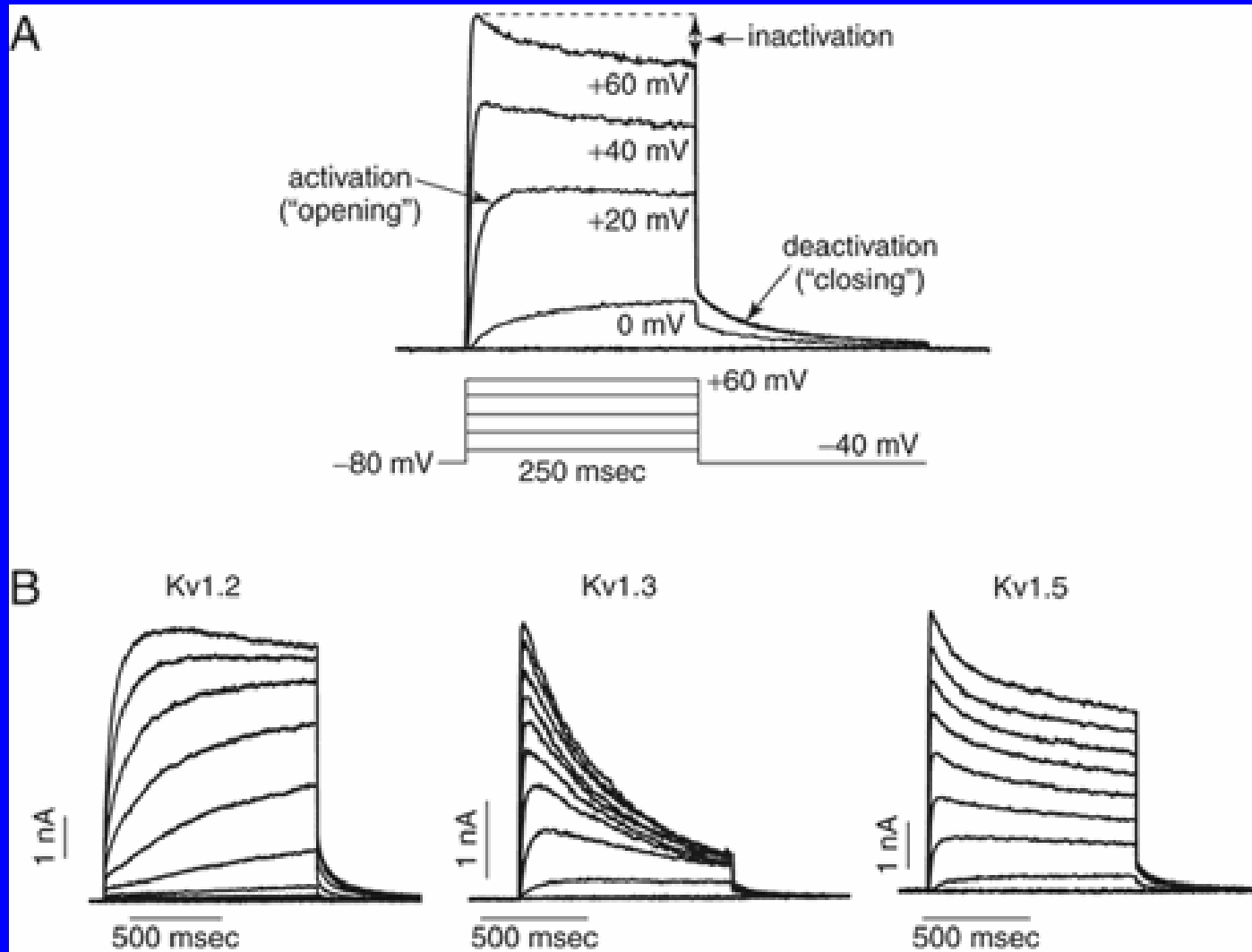
Kinetické schéma vápníkem stimulovaného draslíkového kanálu

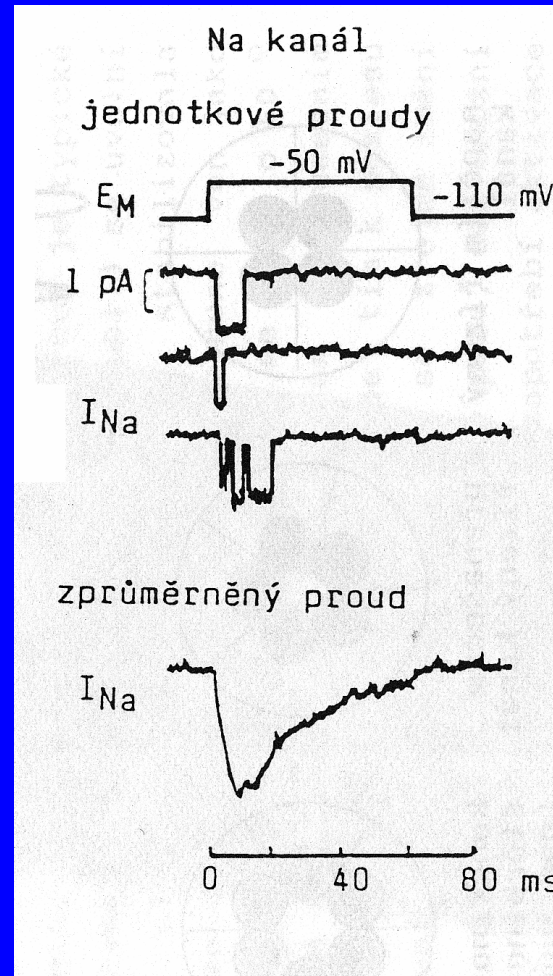
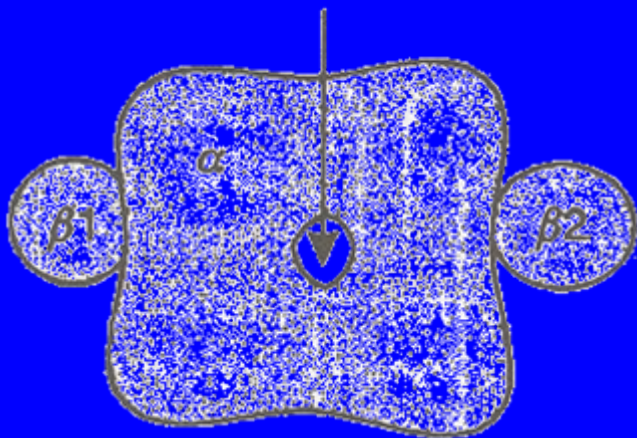
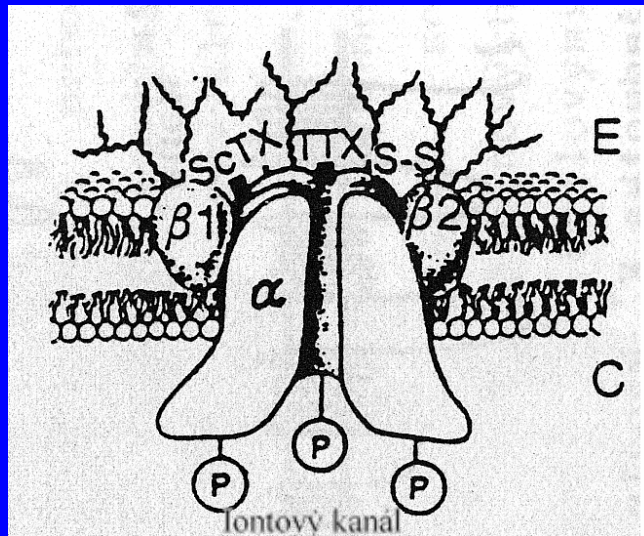
Napět'ová závislost kanálů Kir

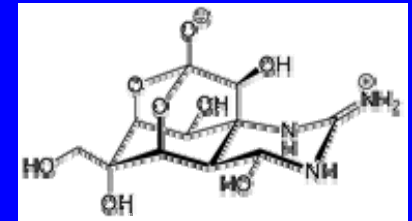
Napět'ová závislost kanálů Kv

Sodíkové iontové kanály

tetrodotoxin

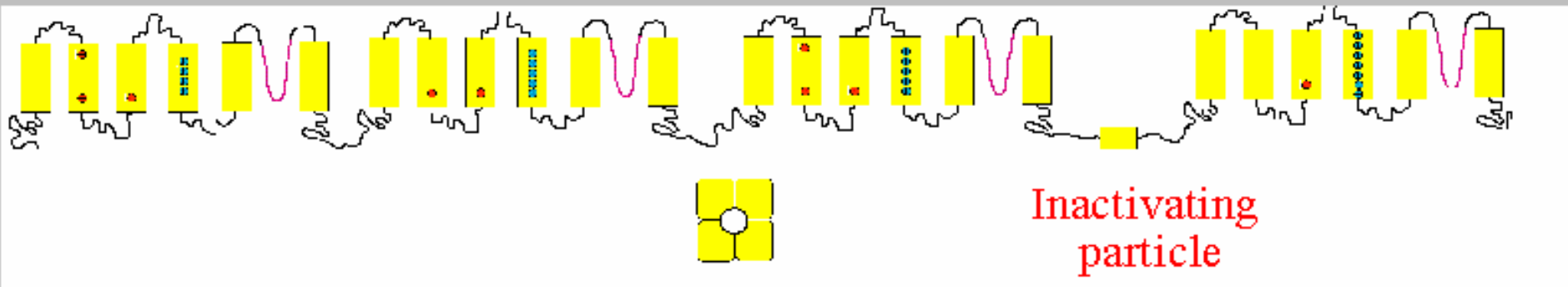

D I

D II

D III

D IV

Na channel alpha subunit

Teplotou aktivované kanály

T_ransient R_eceptor P_otential

TRPV1
T > 43°C
capsaicin

TRPM8
T < 22°C
mentol

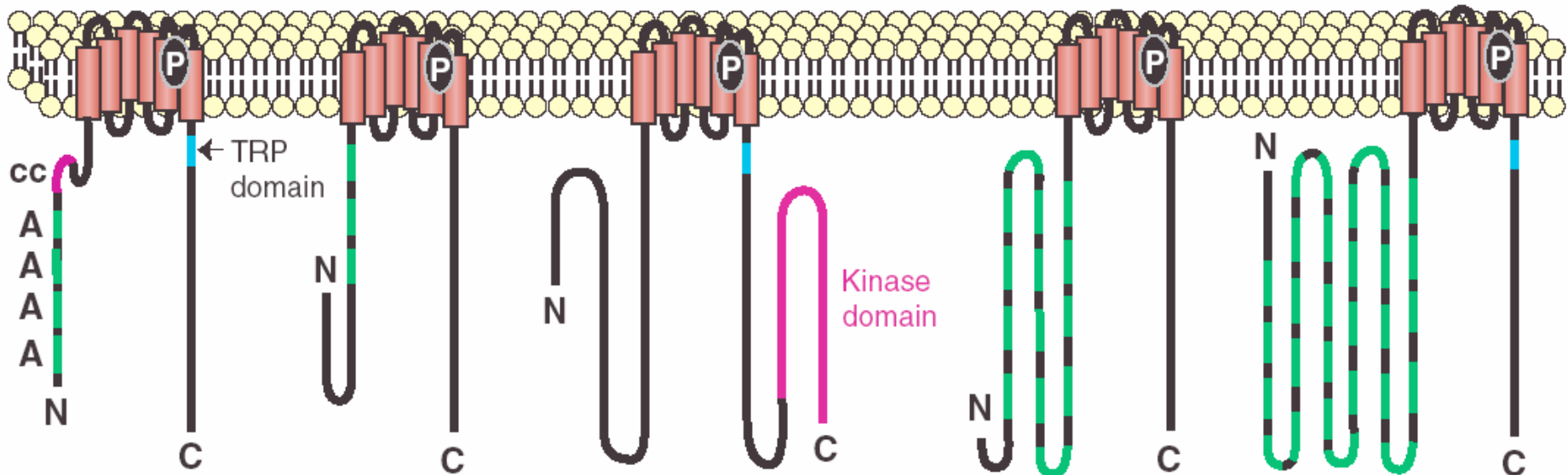
TRPC

TRPV

TRPM

TRPA

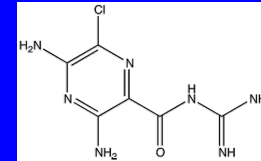
TRPN

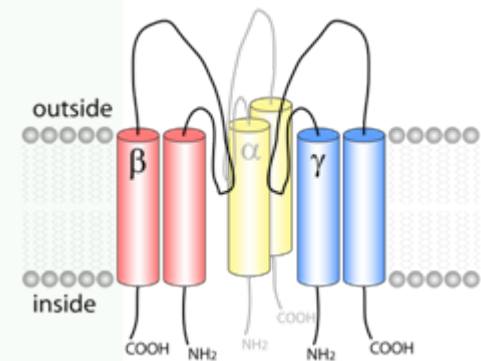
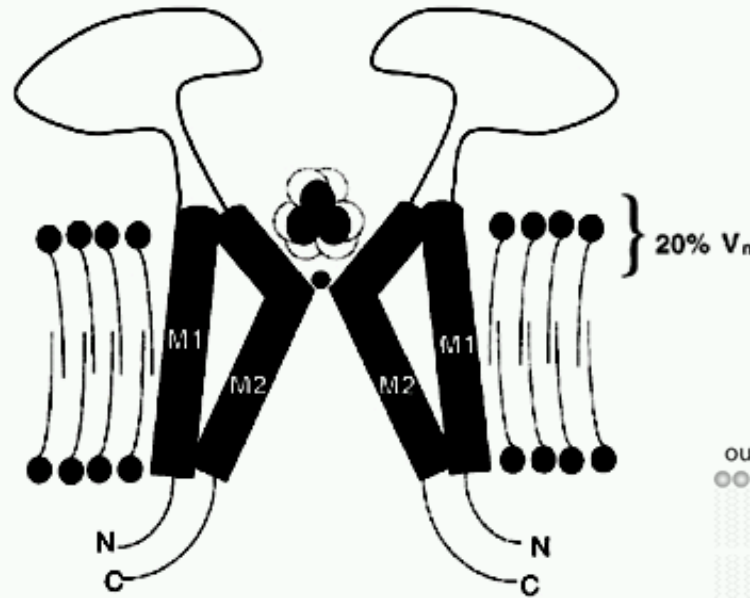
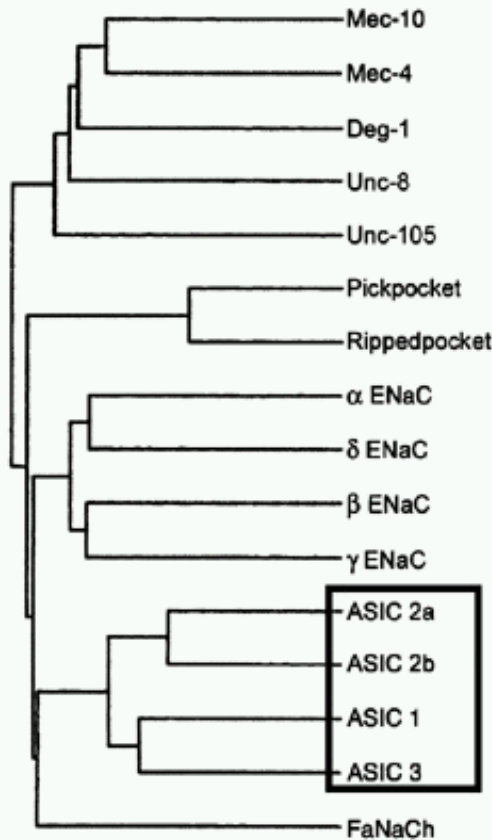
Epiteliální sodíkové kanály a kanály

trimerní aktivované kyselým prostředím

ENaC -inhibované amiloridem

Podílejí se na anoxické depolarizaci mozku při ischemii

Vápníkové kanály

- Vysoká selektivita pro vápník
- Vstup vápníku do buňky:
  - svalový stah
  - výlev neuropřenašečů
  - druhý posel v buňce

Dělení

Podle závislosti na napětí

- HVA- aktivované velkou depolarizací
- Inhibice dihydropyridiny (DHP receptory)
- LVA- aktivované malou depolarizací

Podle rychlosti aktivace a inaktivace

- T- přechodné (tiny, transient)
- L- dlouhodobé (large, long)

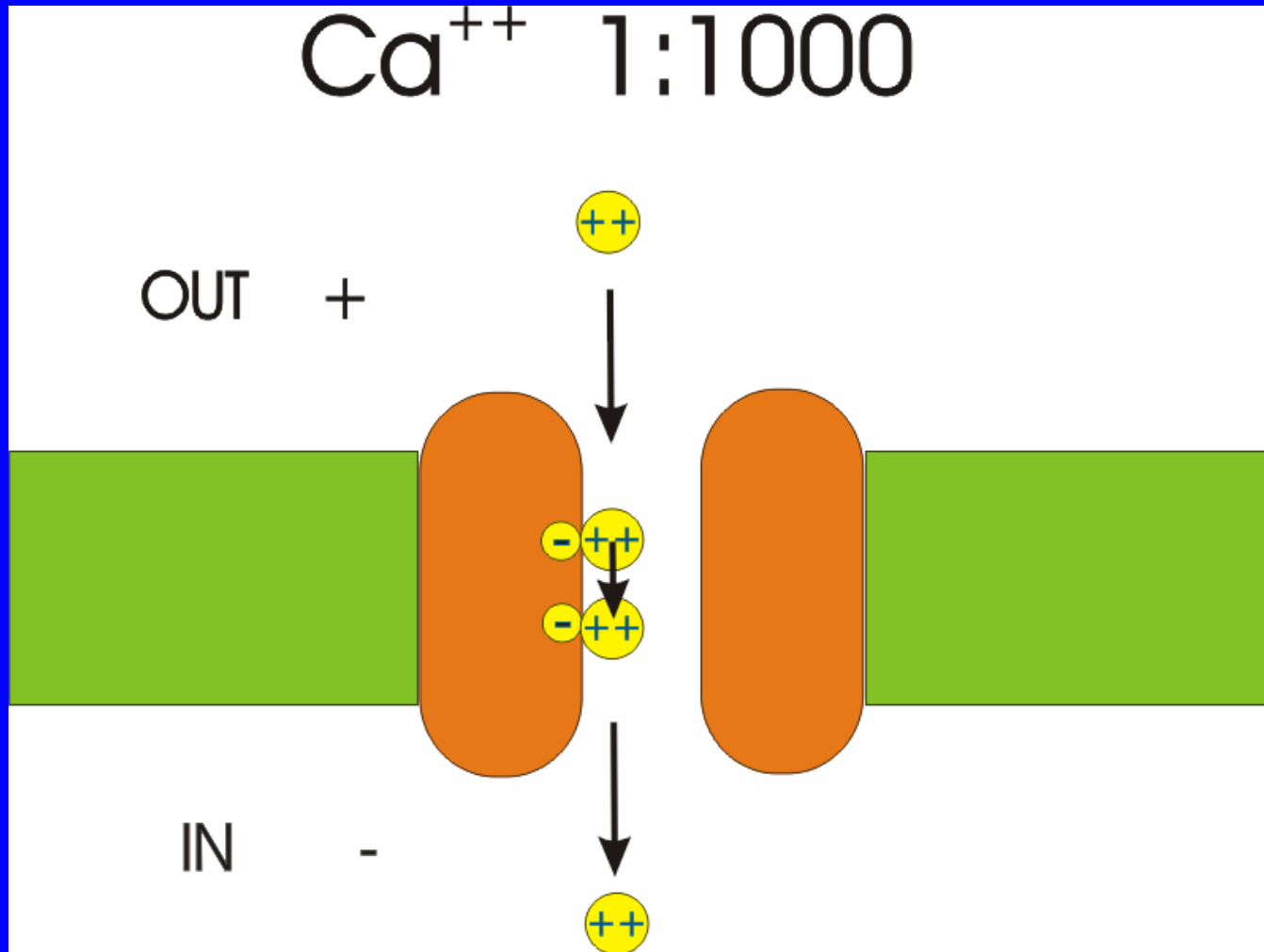
Podle citlivosti k toxinům

- N- neuronální citlivé k ω -conotoxinu GVIA
- P/Q- citlivé k ω -agatoxinu IVA
- R- rezistentní k toxinům

Type	Gated by	Protein	Gene
L-type	high voltage	Ca _v 1.1 Ca _v 1.2 Ca _v 1.3 Ca _v 1.4	CACNA1S CACNA1C CACNA1D CACNA1F
P-type/Q-type	high voltage	Ca _v 2.1	CACNA1A
N-type	high voltage	Ca _v 2.2	CACNA1B
R-type	intermediate voltage	Ca _v 2.3	CACNA1E
T-type	low voltage	Ca _v 3.1 Ca _v 3.2 Ca _v 3.3	CACNA1G CACNA1H CACNA1I

Selektivita vápníkových kanálů

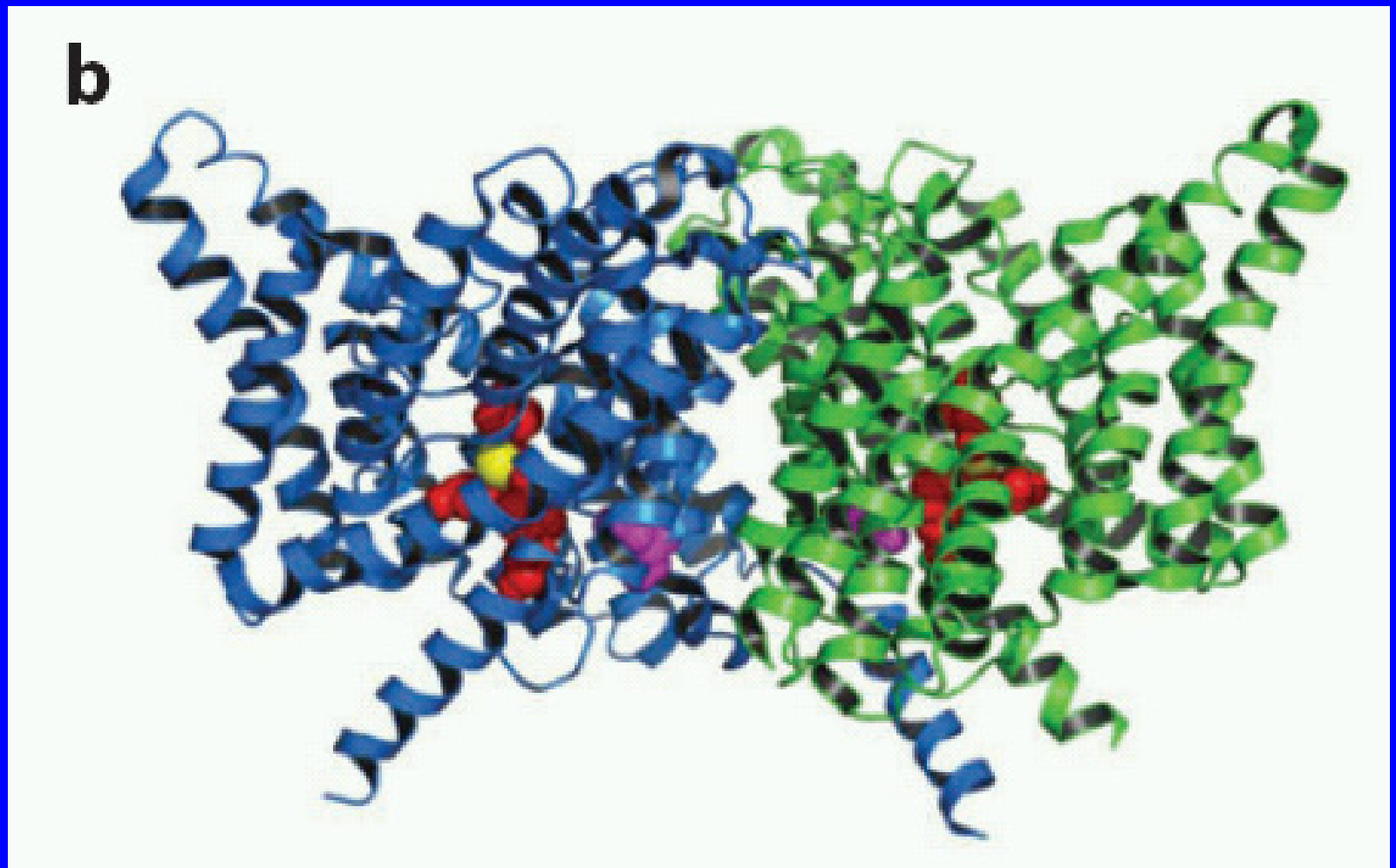

Chloridové kanály

- Nejsou příbuzné s předchozími skupinami
- Heterogenní skupina
- Stabilizace membránového potenciálu
- Regulace objemu buňky
- Regulace transportu v epiteliálních buňkách
- ClC - napětím aktivované
- CFTR - cAMP aktivovaný
- CLIC1 intracelulární kanál
- TMEM16/anoctamin - Ca^{2+} aktivovaný
- Bestrophin - Ca^{2+} aktivovaný (změnami objemu ?)

Kanál ClC je tvořen dimerem

Kanálopatie

Choroby nebo poruchy způsobené poruchou funkce nebo exprese iontových kanálů.

Poruchy mohou být podmíněny dědičně – mutace v kanálech (jsou mnohem vzácnější než mutace ve strukturních proteinech).

Autoimunitní choroby

Kanálopatie mohou postihovat nervovou soustavu, svaly, epitelu .....

Dědičné poruchy spojené s epileptickými syndromy

Různé mutace neuronálního nikotinového receptoru $\alpha 4\beta 2$

Dědičný epileptický syndromu ADNFLE (autosomal dominant nocturnal frontal lobe epilepsy)

GABA_A receptor (mutace v různých podjednotkách)
- dětská epilepsie - absence

Ztrátové mutace sodíkových, draslíkových a vápníkových kanálů a získové mutace chloridových kanálů také vyvolávají epileptické syndromy

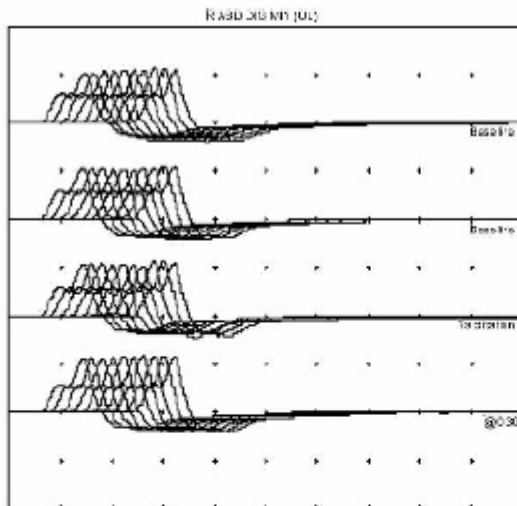
Myasthenia gravis

- Autoprotilátky proti nikotinovému receptoru v postsynaptické membráně nervosvalového zakončení vyvolávají postupný úbytek funkčních receptorů.
- Z presynaptického zakončení vylitý acetylcholin aktivuje postsynapticky jen malý počet receptorů, které nestačí ke stimulaci svalového vlákna. Následkem je svalová slabost a život ohrožující ochrnutí dýchacích svalů.

EMG projevy myasthenie

(autoprotilátky proti postsynaptickému nikotinovému receptoru)

Projevuje se vyčerpáním po opakované stimulaci a návratem funkce po odpočinku

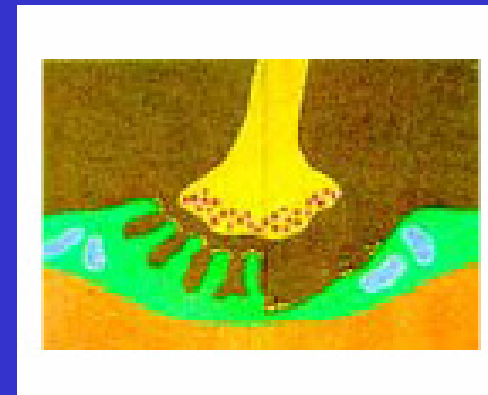
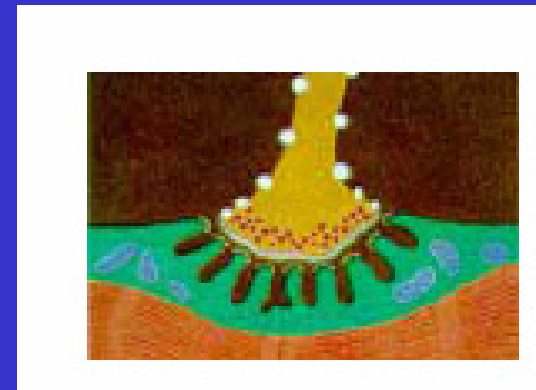
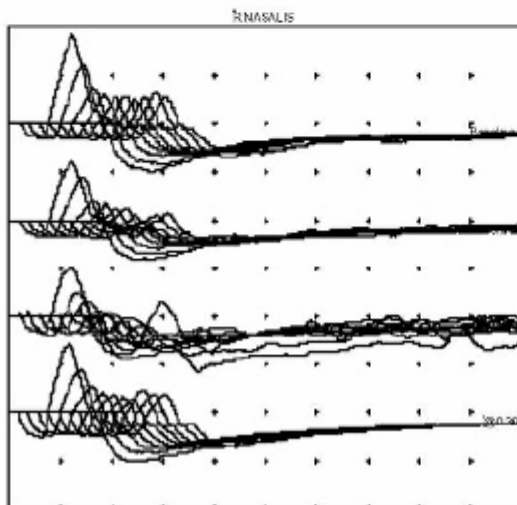

Pre-exercise

Immediately post-exercise

1 min post-exercise

2 min post-exercise

Dědičné poruchy podobné myasthenii

60 různých mutací na různých místech nikotinového receptoru

Snížení funkce - nízká exprese receptoru nebo kratší doba otevření kanálu.

Zvýšená funkce - prodloužená doba otevření kanálu (slow-channel mutation), zvýšený výskyt spontánních otevření.

Podobné projevy mají ale i genetické poruchy cholin acetyltransferázy a acetylcholinesterázy

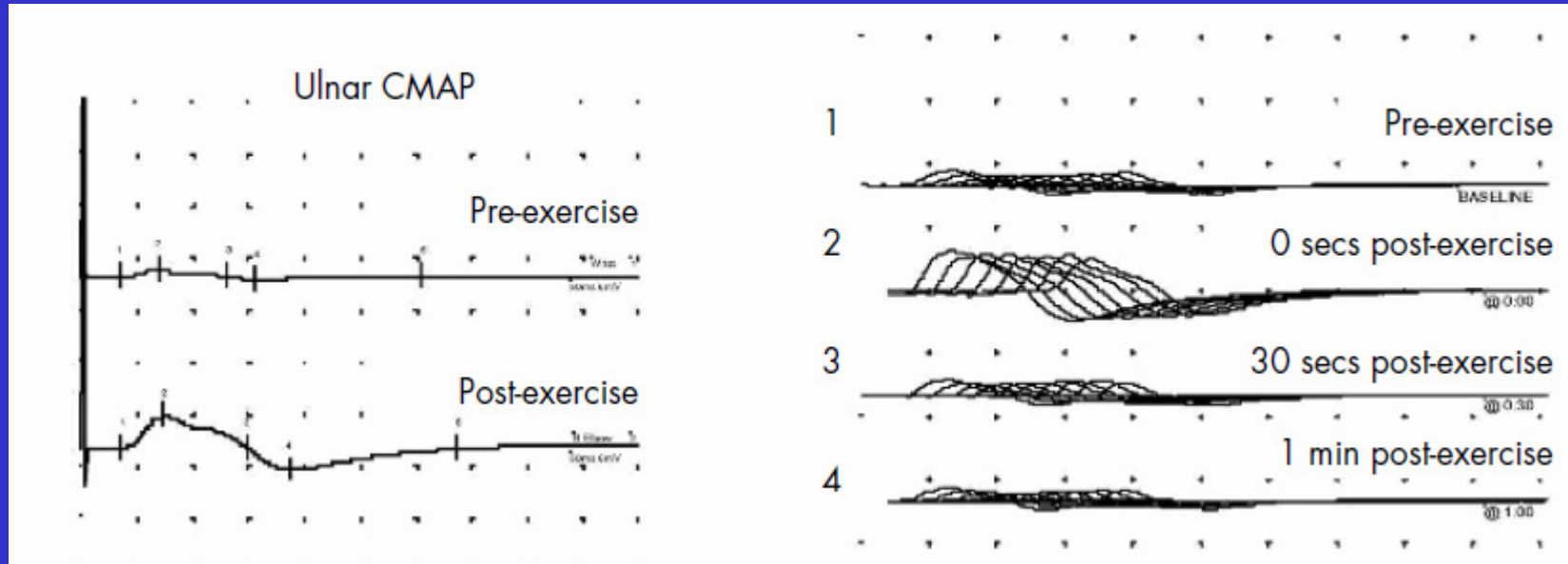
Lambert-Eatonův myasthenický syndrom

- Autoprotilátky proti vápníkovým kanálům v synaptickém zakončení vedou k nedostatečnému výlevu neurotransmiteru acetylcholinu - vzniká svalová slabost

EMG projev Lambert-Eatonova syndromu

(autoprotiřátky proti presynaptickým vápníkovým kanálům)

Cvičení nebo vysokofrekvenční stimulace vyvolá krátkodobou facilitaci

Myotonia congenita

- ClC kanály se ve svalových buňkách podílejí na stabilitě negativního membránového potenciálu (v cytoplasmě svalových buněk je relativně málo chloridových iontů)
- Při absenci ClC kanálů ve svalech vzniká po normální synaptické stimulaci celá série akčních potenciálů místo jediného.
- Vzniká tonický stah vláken

CNG kanály - achromatopsie

Ca_v 1.4 - noční slepota

K_v 7.4 a Kir 4.1 - hluchota

TRPV4 - kongenitální spinální svalová atrofie

K_v7.2, Na_v2.1, Na_v1.6, K_{Ca}4.1 - různé formy
encefalopatie

K_v1.1, K_v3.3, Ca_v2.1, Ca_vβ1 - různé formy ataxie

Ca_v2.1 , Na_v1.1 - dědičné hemiplegické migrény

Porucha glycinového receptoru - hyperekplexie -
výrazná úleková reakce u dětí

Na_v1.5 (gen SCN5A)

- Myotonická dystrofie - geneticky podmíněný defekt v sodíkovém kanálu Na_v1.5 v srdečním svalu
- Brugada syndrom - fibrilace srdce způsobená změnou napěťovou citlivostí sodného kanálu (zrychlený návrat z inaktivace?)
- Long QT syndrom - inaktivace kanálu bez otevření (mutace R1623Q)

Na_v 1.4 (gen SCN4A)

- V kosterním svalu
- Myotonie
- Periodická paralýza

Mutace ENaC

- Ztráta funkce v ledvinách - hypotense
- Podobné účinky má ztráta funkce dovnitř usměrňujícího kanálu Kir 1.1 a chloridového kanálu ClCKb
- Zvýšená činnost ENaC v ledvinách - hypertense

Cystická fibróza

Dědičný defekt v genu pro CFTR chloridový kanál.

Stačí jedna funkční kopie - autosomálně recesivní choroba (1:25 nosič, 1:3000 postižených)

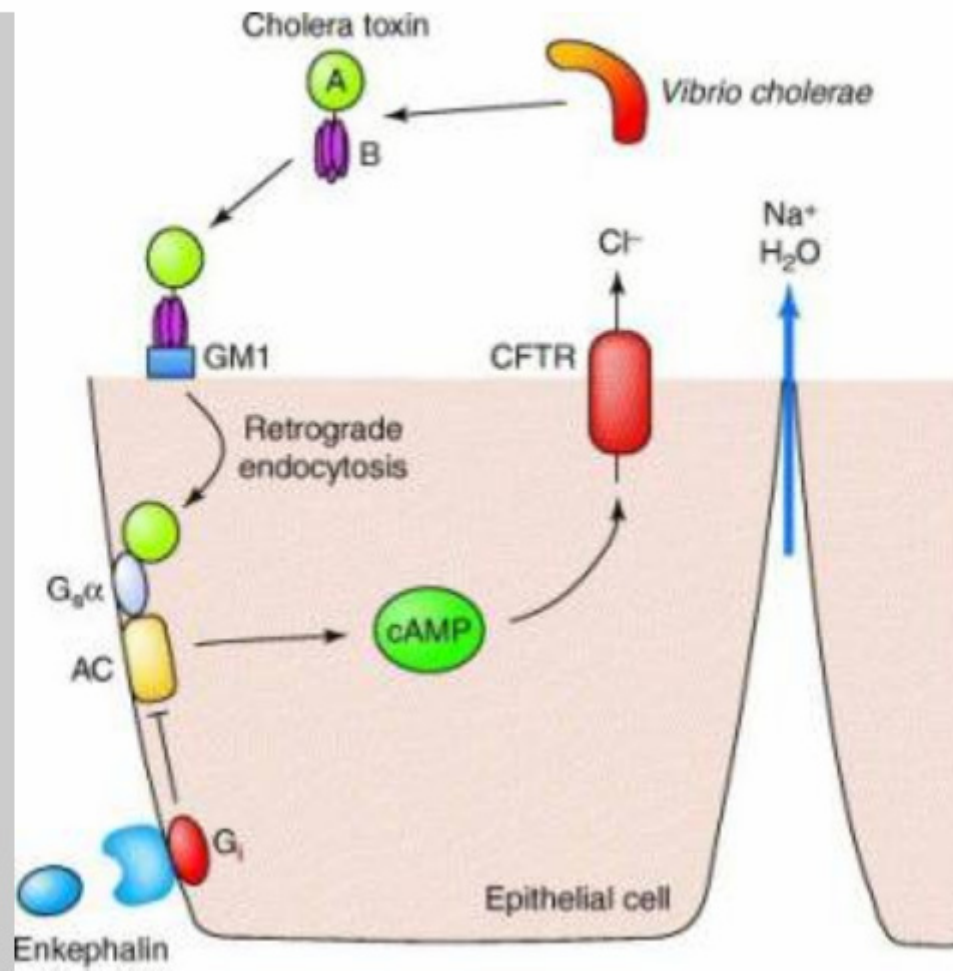
Nejčastější je mutace $\Delta F508$ (chybí fenylalanin 508).

Různě vážných mutací bylo popsáno několik tisíc.

Nefunkční nebo málo fungující chloridový kanál omezuje výtok chloridů na epitelech a v důsledku toho i výtok vody, vznikající hlen je hustý, hromadí se a to vede k zánětům.

Hypotéza částečné ochrany nositelů poškozeného CFTR kanálu při průjmových onemocněních

Cholera Toxin

Databáze s aktualizovanými informacemi o
iontových kanálech

<http://www.guidetopharmacology.org/GRAC/ReceptorFamiliesForward?type=IC>

<http://lenoverelab.org/LGICdb/LGICdb.php>